

Motivacions ideològiques en la variació terminològica de la violència de gènere

VICENTE PALOMERO LÓPEZ DE ARMENTIA

Universitat Pompeu Fabra

vicente.palomero.lopez@gmail.com

Enginyer tècnic en Informàtica de

Gestió per la Universitat Jaume I (UJI), amb el Màster de Lingüística Teòrica i Aplicada per la Universitat Pompeu Fabra (UPF). Actualment treballa de Quality Assurance Automation Engineer, i compagina el seu treball amb investigacions dins de l'àmbit de la lingüística, de caràcter personal, que comprenen les motivacions cognitives de la variació terminològica, la seua aplicació al discurs i, en general, el lèxic i la pragmàtica. Més enllà de la lingüística, és cofundador del blog Leemergence, dedicat a la promoció de la literatura, per al qual fa ressenyes d'autors contemporanis en català i castellà.

Resum

Els termes varien, tant pel que fa al concepte com a la denominació. Aquesta variació es veu afectada per motivacions ideològiques, que podem rastrejar a partir de l'ús de la variació denominativa (Cabré, 1999; Freixa, 2002; Fernández-Silva, 2011). Ens proposem explorar aquestes causes al voltant del concepte violència de gènere, veure el canvi de preferències de 1994 a 2019 i comprendre'n l'ús en manifestos polítics.

PARAULES CLAU: variació terminològica; causes cognitives de la variació denominativa; teoria comunicativa de la terminologia; violència de gènere, topos

Abstract

Ideological motivations of terminological variation in gender-based violence

Terms vary, both in concept and in denomination. This variation is affected by ideological motivation, which we can trace from the usage of denominative variation (Cabré, 1999; Freixa, 2002; Fernández-Silva, 2011). Here we explore these causes in connection with the concept of gender-based violence to observe the change of preferences from 1994 to 2019 and to understand the use of the respective terms in political manifestos.

KEYWORDS: terminological variation; cognitive causes of denominative variation; communicative theory of terminology; gender-based violence; topos

TERMINÀLIA 21 (2020): 29-39 · DOI: 10.2436/20.2503.01.146

Data de recepció: 23/11/2019. Data d'acceptació: 7/2/2020

ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica) · <http://terminalia.iec.cat>

1 Introducció

En el present article explorem les causes cognitives de la variació conceptual i denominativa del concepte *violència de gènere* (VDG). En concret, pretenem descobrir com les raons ideològiques i actitudinals dels parlants es reflecteixen en la selecció de les variants denominatives, com es van generant noves variants denominatives al llarg del temps i com els parlants, a tot el conjunt de variants denominatives disponibles, trien aquelles que més encaixen amb les seues pròpies actituds. Amb aquest fi, primer introduïrem la variació terminològica des de la perspectiva de la teoria comunicativa de la terminologia (TCT) i després farem una aproximació discursiva a les ideologies i actituds vers la VDG; continuarem amb els objectius, les hipòtesis i les metodologies; desenvoluparem les anàlisis proposades i, finalment, presentarem les conclusions de l'estudi.

2 Variació denominativa i variació conceptual

Quan parlem de variació en la terminologia, ens referim a tres conceptes diferents. En primer lloc, i com a més genèric, tenim la *variació terminològica* —que, a grans trets, té a veure amb la variació que afecta el terme—; en segon lloc, la *variació denominativa* (VD) —que afecta la denominació—, i en tercer lloc, la *variació conceptual* (VC) —que afecta el concepte (Freixa, 2002, p. 54-55).

2.1 La variació des de la teoria comunicativa de la terminologia

Aquestes definicions es formulen a la TCT, proposada per Cabré i que té com a objectiu l'estudi de la comunicació especialitzada des d'una perspectiva interdisciplinària: cognitiva, comunicativa i lingüística (Cabré, 1999, p. 131-132). La TCT va suposar un pas més enllà respecte a la teoria predecessora, la teoria general de la terminologia (TGT), de Wüster, qui considerava els termes com a elements biunívocs que cal utilitzar per a una comunicació professional de caràcter científicotècnic (Cabré, 1999, p. 111). La TCT s'articula sobre una sèrie de principis, entre els quals el de poliedricitat, que ens permet comprendre la multidimensionalitat tant del terme (Cabré, 1999, p. 120-121; Cabré, 2009, p. 11-12) com del concepte associat (Cabré, 2008, p. 31-32).

Una de les diferències principals entre la variació conceptual i la variació denominativa és que la primera és contínua, mentre que la segona és discreta. La variació conceptual no s'estructura com una sèrie de variants aïllades, sinó que s'articula a partir d'un contínuum que ens permet ordenar les variants en una escala (EC) graduable, de més proper a més llunyà respecte del concepte original (Freixa, 2002, p. 296). Aquesta

escala requereix un concepte de referència, que anomenarem *invariant* (Kostina, 2009, p. 465).

Entre les variants conceptuais situades dins l'EC trobem que hi ha una distància semàntica, la qual es pot agrupar en tres grans grups: distància semàntica mínima —com la sinonímia i la variació formal—; mitjana —com el canvi de característica definidora, o no definidora, i reducció—, o màxima —com un canvi de configuració conceptual, la selecció d'hiperònims o hipònims, i el canvi de categoria (Fernández-Silva, 2016, p. 63-65).

A més, cal considerar el grau d'especialització dels parlants com una altra variable dins l'estudi de la variació, tant conceptual com denominativa (Cabré, 1999, p. 169). Així, es forma una relació directament proporcional entre el grau d'especialització i l'ús de conceptes monodenominatius, és a dir, expressats amb només una variant en el text; i inversament proporcional a la presència de canvis lèxics i variacions conceptuais (Freixa i Fernández-Silva, 2017, p. 169-171).

2.2 Especialització, motivació i inestabilitat conceptual

Segons Freixa (2002), la variació denominativa es pot considerar «un criteri lingüístic vàlid per classificar els textos especialitzats segons el grau d'especialització» (p. 367), afirmació basada en el fet que, com més especialització, més precisió i menys sinonímia, és a dir, el grau d'especialització afecta el tipus de variació denominativa, i el nivell d'EC és superior en els textos especialitzats que en els que no ho són. (p. 365).

La variació denominativa no és innòcua respecte a les conseqüències que pot causar. Els fenòmens de variació denominativa, com quan hi ha un canvi de característica definidora, ens permeten veure si hi ha una motivació cognitiva (Fernández-Silva, 2011, p. 60) suficientment important perquè varie el grau d'EC entre els conceptes. Amb el fi de classificar-la, ens basarem en els dos criteris definits per Fernández-Silva (p. 62): el primer se centra en la distinció entre el nivell del sistema i el nivell d'ús, i el segon es focalitza en les diferències de conceptualització entre individus o grups de persones.

Pel que fa a l'escala d'ús que s'observa en el primer criteri, l'autora enumera diversos factors, com la mateixa evolució del coneixement, trets culturals i dialectals, àrees temàtiques, grups socioprofessionals, escoles de pensament o ideologies, i l'individu (Fernández-Silva, 2011, p. 66-69). És a dir, com menys especialització, més marge per a una certa ambigüïtat i l'adopció d'altres trets que no serien acceptats en un text més especialitzat. Aquesta variació pot ser motivada per diverses causes, entre les quals destaquem les cognitives —com la imprecisió conceptual, la distanciació ideològica i les diferències en la conceptualització (Freixa, 2013, p. 39).

La multiplicitat de causes i factors que influeixen sobre la variació conceptual fa que la mateixa variació denominativa siga inestable (Freixa, 2006, p. 64). Conseqüentment, entenem els conceptes especialitzats com a entitats dinàmiques, flexibles, amb estructures multidimensionals (Freixa i Fernández-Silva, 2017, p. 160) i que, per tant, sempre estan en contínua modificació i són impossibles de definir com a complets (Freixa i Fernández-Silva, 2017, p. 176). Aquesta condició dels conceptes i de la variació conceptual associada pot provocar discrepàncies entre parlants a l'hora d'emprar les formes lèxiques d'un concepte.

3 Ideologia i actitud respecte a la violència de gènere

Segons el que hem vist, comprenem que la raó ideològica de la variació és un camp prometedor per a l'estudi de la variació terminològica. Estudis anteriors s'han centrat en el grau d'especialització (Freixa, 2002) i en la influència de l'àrea temàtica (Fernández-Silva, 2011); per tant, l'anàlisi de la variació denominativa per raons ideològiques ens pot aportar més llum a l'hora de comprendre les causes cognitives d'aquesta variació.

3.1 Variació conceptual en el discurs sobre la violència de gènere

Les actituds, en canvi, s'articulen per les ideologies, com ara l'actitud respecte a la immigració respon a una ideologia xenòfoba (Dijk, 2009, p. 69). És en les actituds dels parlants sobre una temàtica concreta que observem els efectes de les causes ideològiques de la variació cognitiva. Segons Van Dijk (p. 64), la ideologia es pot transmetre a partir dels discursos, i aquests no es poden interpretar aïlladament, sinó dins un triangle discurs-cognició-societat, que ens permet veure les representacions mentals dels parlants sobre aquestes actituds.

La variació denominativa de la VDG es troba àmpliament estudiada per la disciplina de l'anàlisi del discurs. Moreno considera que expressions com *violència de gènere* o *violència domèstica* s'han lexicalitzat i, per tant, han perdut la seua capacitat de conscienciació (Moreno, 2010, p. 912). Peris va detectar intencions ideològiques en l'ús de la variació denominativa (Peris, 2013, p. 189), a més d'una confusió conceptual entre *violència domèstica*, *violència de gènere*, *violència masculista*, *violència familiar*; *violència contra la mujer*, *terrorismo machista*, etcètera (Peris, 2015, p. 737-739). Per altra banda, quan l'anàlisi se centra en com es conceptualitza la VDG a la premsa, aquesta mostra una preponderància d'actes de violència física per sobre d'altres (Zurbano, 2012, p. 42), repetició d'estereotips, sensacionalisme i falta de cura a l'hora de seleccionar les fonts, etcètera (Escribano, 2014, p. 163-169).

3.2 Visió general sobre la violència de gènere

Definim la VDG segons la Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere (LOMPIVG) i que declara que la llei comprén qualsevol acte de violència física i psicològica «como manifestación de la discriminación, la situación de desigualdad y las relaciones de poder de los hombres sobre las mujeres» havent-hi pel mig relacions d'afectivitat. La VDG es caracteritza per un cicle que Walker defineix i que està format per un procés de quatre fases: acumulació de tensió, explosió violenta, conciliació i escalada de violència (Yugueros, 2014, p. 153-155). Es troba lligada a l'estructura patriarcal de la societat, amb reminiscències d'un passat mític i que encara hui trobem a les religions, com ara la basada en la Bíblia, en què se situa la dona sotmesa a l'home (Saceda, 2010, p. 316). Aquest sotmetiment no es limita a la tradició; també es pot trobar en altres aspectes més contemporanis, com ara el món en línia (Donoso, Rubio i Vilà, 2018; Romero y Torrado, 2019) o la música (Hormigos-Ruiz, Gómez-Escarda i Perallo-Oliver, 2018).

4 Objectius, hipòtesis i metodologia

El nostre objectiu principal és veure els efectes de la ideologia sobre la variació terminològica, tant denominativa com conceptual, en dos graus d'especialització diferenciats, el periodístic i el polític. Per a assolir-lo, considerem dues hipòtesis:

- En primer lloc, l'ús de les variants denominatives no és estàtic, sinó que sorgeixen nous conceptes i hi ha canvis de preferència per part de la premsa.
- En segon lloc, hi ha una relació entre la variant denominativa i el seu ús argumentatiu segons la ideologia i l'actitud del parlant.

Per començar, durem a terme una anàlisi semàntica d'aquestes quatre variants, amb la intenció de concretar quines variacions conceptuals hi ha darrere de la variació denominativa. Una vegada feta l'anàlisi, continuarem amb un estudi diacrònic i quantitatiu de l'ús de la variació denominativa a la premsa com a mostra dels canvis de les tendències ideològiques de la societat espanyola en conjunt per a validar aquesta primera hipòtesi. Per altra banda, realitzarem una anàlisi comparativa de quatre textos polítics sobre la VDG de quatre grups amb diferents posicionaments des del punt de vista ideològic a l'Estat espanyol, amb l'objectiu de trobar la relació entre la variant denominativa i el seu ús argumentatiu. Els textos seleccionats corresponen a l'any 2018, i van ser publicats al voltant del 25 de novembre, Dia Internacional contra la Violència de Gènere, amb excepció del manifest publicat al web d'Hazte Oír, publicat el 8 de juny de 2018. Els textos dels partits populars i socialistes corresponen a declaracions institucionals de la Comunitat de

Madrid (PP) i de la Junta d'Andalusia (PSOE). Es tracta de Ni una menos (IU), Declaración institucional con motivo del Día Internacional de la Eliminación de la Violencia contra las Mujeres (PSOE), Declaración institucional con motivo de la celebración, el día 25 de noviembre, del Día Internacional de la Eliminación de la Violencia contra las Mujeres (PP) i el Manifiesto de Belvis del Jarama contra la desigualdad (HO). Aquests textos tenen una extensió relativament similar —el d'IU conté 1.076 paraules; el del PSOE, 717; el del PP, 436, i el d'HO, 760 paraules. La temàtica gira sobre la VDG i, com a principal diferència, hi trobem les actituds i les ideologies dels autors.

L'anàlisi de la distribució a la premsa és exploratòria i quantitativa. Així, comptabilitzarem sis variants usades en llengua castellana per a referir-se al concepte VDG (vegeu la taula 1), juntament amb un codi format pel concepte associat —MTR correspon a maltractaments—, dos punts i quatre lletres que identifiquen la variant conceptual; i la font de referència que en justifica l'ús. L'estudi es basa en l'extracció de dades del corpus de notícies de Factiva (Dow Jones, s. d.), filtrant per país —Espanya—, llengua —l'espanyol— i variant, agrupant-les per any des de 1994 a 2019; i en l'estudi dels gràfics, d'ús tant absolut com relatiu, a partir de l'eina RStudio. Hem seleccionat les variants a partir dels manifestos polítics i hem afegit malos tratos, agrupada amb maltrato, ja que va ser la forma primerenca utilitzada per a descriure aquest fenomen (El País, 1997), i violencia doméstica, extreta directament de l'afirmació feta per Hazte Oír a l'autobús llogat l'any 2019 on oposaven violencia doméstica a violencia de género (El Diario, 2019). Considerem aquestes dues formes suficientment significatives per ser incloses a l'estudi: malos tratos és una forma genèrica utilitzada per a altres situacions que van més enllà de la VDG, i l'ús de violencia doméstica per part d'Hazte Oír ens indica la seua importància

com a referent per a reflectir l'actitud d'aquest grup respecte a la VDG.

Per a fer l'anàlisi dels textos polítics, comptabilitzarem les variants explícites de VDG utilitzades en cadascun dels textos i n'observarem l'ús argumentatiu a partir de l'anàlisi de les frases on apareixen, amb la intenció de detectar l'actitud de l'autor del text respecte a la VDG. Per comprendre l'ús discursiu de les variants denominatives, recorrem a la metodologia que proposen Wodak i Reisigl (2009). Aquesta metodologia fa ús del topos (topoi, en plural) com a elements, no sempre explícits, de l'argumentació que permeten connectar l'argument amb la conclusió. El concepte topoi, l'ús del qual es retrotrau a la retòrica clàssica (Zagar, 2010, p. 13), és utilitzat per altres autors com Ducrot, qui el va recuperar per fer una anàlisi de l'argumentació basant-se en la presència d'arguments comuns socials i culturals entre els interlocutors (Portillo, 2017, p. 4) i que ens permet, més que descobrir relacions argumentatives, legitimar-les i evidenciar-les (Fuentes, 1995, p. 62). Com a base del present estudi, considerem la llista compilada per Wodak (2009, p. 319) —utilitat/avantatge, inutilitat/desavantatge, definició / interpretació nominal, dany/amença, humanitarisme, justícia, responsabilitat, càrrega, economia, realitat, números, llei/dret, història, cultura, abús—, de la qual extraurem els topoi utilitzats, a escala de sentència, al voltant de cadascuna de les aparicions de les variants denominatives de VDG.

L'abast de l'estudi és exploratori i pretén mostrar una visió general de les causes ideològiques de la variació denominativa i conceptual de la VDG. En la TCT hi ha una mancança de mètodes experimentals per a explorar si la variació denominativa reflecteix la variació conceptual (Freixa i Fernández-Silva, 2017, p. 176). Esperem que les metodologies proposades ens servisquen per a entendre una mica millor la relació entre la variació conceptual i la denominativa.

Variant conceptual	Denominació	Codi	Motivació
violencia de género	violencia de género	VDG:VGen	Manif., LOMPIVG (BOE, 2004)
violencia doméstica	violencia doméstica	VDG:VDom	Autobús d'Hazte Oír (El Diario, 2019)
malos tratos	malos tratos, maltrato	MTR:MTTr	maltrato: Manif., malos tratos: Assassinat d'Ana
violencia machista	violencia machista	VDG:VMch	Manif.
violencia contra las mujeres	violencia contra la mujer, violencia contra las mujeres, violencia sobre la mujer, violencia sobre las mujeres	VDG:VctM	Manif.
violencia intrafamiliar	violencia intrafamiliar	VDG:VInt	Manif.

TAULA 1. Variants conceptuals, denominacions d'aquestes variants conceptuals associades, codi corresponent i motivació per al seu ús. Manif. fa referència a que hi ha exemples en els manifestos polítics analitzats en el present estudi

5 Anàlisi contrastiva de les variants

Considerem la forma VDG:VGen, que ens indica la causa de gènere, és a dir, que la violència es crea per la situació de diferència entre els gèneres masculí i femení, com a invariant, a causa del seu ús en la Llei 1/2004. Sobre aquesta invariant, compararem les variants amb la intenció de mostrar les variacions conceptuals que suposa el canvi lèxic.

La variant MTR:MTrt no diferencia la VDG d'altres tipus de maltractaments. Per aquesta raó l'hem marcat com a corresponent a un altre concepte, *maltractaments*, més genèric. Quan parlem de VDG, es referencia una forma de tracte incorrecta, dolenta. La causa de gènere que es manifesta en la invariant no apareix enlloc, i de les quatre fases del cicle de la VDG que s'han comentat abans, només posa focus en la tercera etapa, la de l'explosió violenta.

La forma VDG:VDom fa ús del nucli *violència*, però l'adjunt el despulla del seu caràcter genèric, per a limitar-la a l'àmbit domèstic. No fa distinció de cap altre tret que identifique ni a la víctima ni al victimari, només indica l'abast de la relació que s'estableix entre els involucrats.

Respecte a VDG:VInt, trobem una situació semblant a l'anterior, però amb una conceptualització diferent de l'abast de la violència. Aquí es parla de família, en lloc d'entorn domèstic, de manera que se substitueix la relació d'afectivitat que s'esmenta a la llei per una de caràcter familiar. Casos com la violència entre persones amb un cert grau de relació íntima però sense aquests vincles familiars queden exclosos.

Amb VDG:VctM, s'esdevé una generalització de VDG:VGen. No es parla d'una violència causada pel gènere,

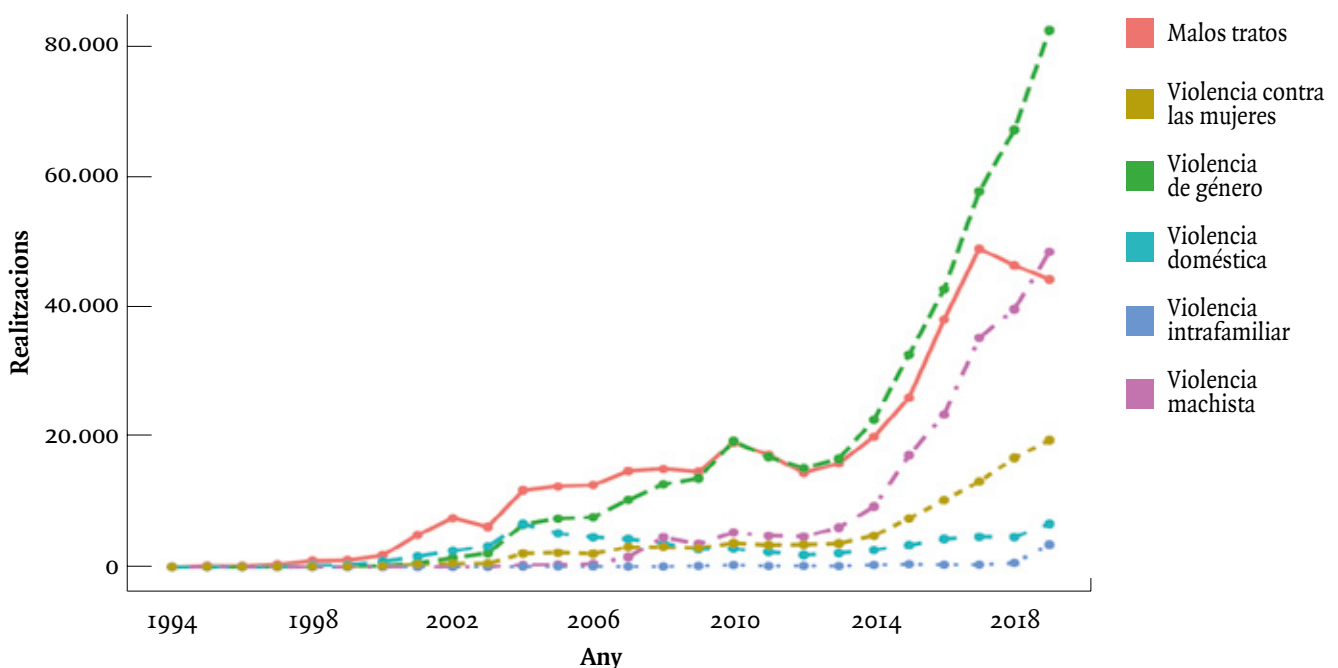
sinó d'una violència que pateixen les dones pel fet de ser dones. El component afectiu de la VDG cau, i eleva el problema cap a la mateixa estructura patriarcal de la societat, que situa la dona en un nivell inferior respecte a l'home.

La darrera forma per estudiar, VDG:VMch, deixa enrere la raó de gènere i situa el focus en el masclisme com una actitud de la qual emergeix la violència. En parlar d'aquesta violència de causa masclista, desapareix la limitació afectiva de la llei i la neutralitat que ens evoca la raó de gènere, i acusa directament el masclisme com a font de la violència.

6 Ús de la variació denominativa a la premsa

Després de l'anàlisi contrastiva de les variants de VDG, ara estudiarem com n'ha variat l'ús. Per a això, hem consultat el corpus de Factiva, i hem fet un comptatge de 1994 a 2019 per a les variants denominatives incloses a la taula 1 i agrupades segons la variant conceptual associada.

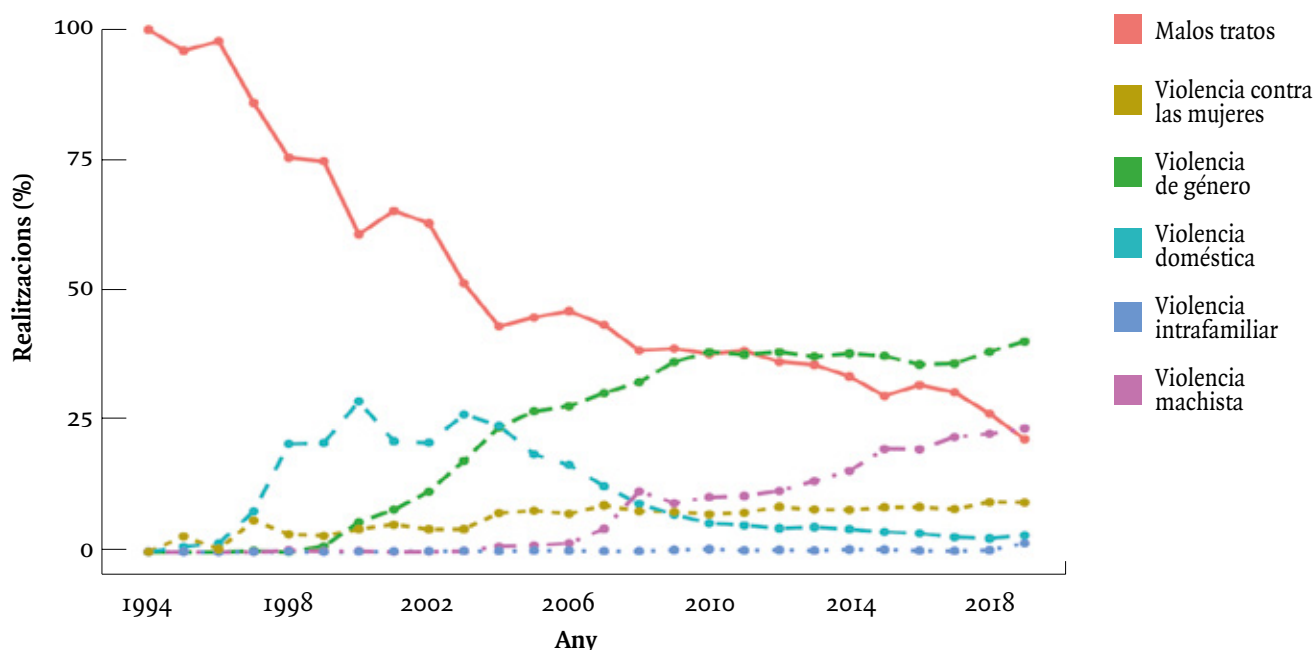
Com podem veure en el gràfic 1 (amb dades recollides de Factiva), MTR:MTrt, que no parla només de VDG, té un ús majoritari fins a l'any 2009. A partir del 2013 és superat d'una manera clara per VDG:VGen, però el seu creixement és paral·lel al d'aquesta forma fins al 2017, quan el seu ús descendeix i, fins i tot, arriba a ser superada per VDG:VMch. La forma VDG:VDom és la primera que sorgeix per a parlar de VDG. Aquesta forma és preferida fins al 2004, any d'entrada en vigor de la LOMPIVG, quan és superada per VDG:VGen. El seu ús, a partir d'aquest any, manifesta un descens regular fins al 2014, quan comença un petit incre-

GRÀFIC 1. Distribució de l'ús absolut de les variants terminològiques de VDG (1994-2019)

ment, negligible si es compara amb l'increment de VDG:VGen, VDG:VMch i VDG:VctM. VDG:VGen comença a tenir un ús significatiu a partir de l'any 2002. A partir del 2004, iguala VDG:VDom i aleshores mostra una corba aparentment exponencial, i es converteix així en la forma preferida per parlar de VDG, que es correspon amb el seu caràcter de denominació legal. Un cas similar, però més marcat, és el de VDG:VMch, que, amb un ús significatiu a partir del 2008, comença a formar una altra corba aparentment exponencial, fins a arribar a superar MTR:MTrt el 2019. La variant VDG:VctM comença a ser utilitzada d'una manera significativa cap al 2004, però el seu ús es manté regular fins al 2014, quan comença a créixer de manera lineal. Finalment, la forma VDG:VInt mostra un ús residual fins al 2018, amb un petit repunt el 2019.

El gràfic 2, centrat en l'ús relatiu de les variants, ens mostra amb més claredat les tendències descrites anteriorment. El descens de MTR:MTrt és regular, tot i que el creixement absolut és paral·lel amb VDG:VGen fins al 2017. El descens pel que fa al nombre de realitzacions manté la tendència establerta des de l'inici de la sèrie. Respecte a VDG:VGen, veiem que l'increment exponencial que mostra el gràfic 1 és equivalent a una estabilització del percentatge d'ús, al voltant del 45%. Entre 1996 i 2004, sembla que VDG:VDom intenta ser, el referent, i la tendència descendent vista abans aquí es mostra d'una manera més clara. Més enllà del pic mostrat el 2008, VDG:VMch té un increment percentual lineal, a diferència de les altres dues formes, VDG:VctM i VDG:VInt, amb un ús pràcticament horitzontal; VDG:VctM queda al voltant del 10% i VDG:VInt, pràcticament sense ús.

GRÀFIC 2. Distribució de l'ús relatiu de variants terminològiques de VDG (1994 - 2019)

7 Anàlisi dels manifestos ideològics

Farem una aproximació doble a l'anàlisi dels manifestos polítics. En primer lloc comptabilitzarem l'ús de les variants denominatives, i després observarem els diversos arguments per a cadascun dels quatre manifestos.

7.1 Comptabilització de les variants en els manifestos

Una vegada agrupades les variants denominatives per ús en els quatre manifestos, veiem que la forma més comuna és VDG:VGen, seguida de VDG:VctM. La variant VDG:VMch només és usada pel PP i pel PSOE, mentre que MTR:MTrt i VDG:VInt són exclusives del text d'HO. A la taula 2 s'observa clarament la preferència d'IU per VDG:VGen per damunt de les altres formes; preferència dominant en el text del PSOE i ambigua en el del PP, que empra tant VDG:VMch com VDG:VGen, tot i que aquesta última és la forma legal, i només una vegada més que VDG:VctM. Molt diferent és l'ús que fa HO de la variació denominativa de VDG: la seua selecció mostra una actitud oposada a la dels altres textos, evident en la preferència per formes com VDG:VInt i VDG:VMtrt, en lloc de VDG:VMch, i en la connotació negativa de VDG:VGen i VDG:VctM. Finalment, destaquem que la forma proposada per HO a l'autobús, VDG:VDom, no s'ha detectat en cap dels quatre manifestos.

Variante	IU	PSOE	PP	HO
VDG:VDom	—	—	—	—
VDG:VGen	10	8	4	2
VDG:VctM	3	3	2	1
VDG:VMch	—	4	4	—
MTR:MTtt	—	—	—	3
VDG:VInt	—	—	—	2

TAULA 2. Nombre d'aparicions de les variants conceptuals de VDG en els quatre manifestos polítics estudiats

7.2 Anàlisi del manifest d'Izquierda Unida

El text d'IU presenta la VDG com un dany o amenaça que un grup de persones, els homes, exerceixen sobre un altre grup, les dones, a partir de l'abús d'una posició cultural dominant; i proposa una sèrie de canvis per a anul·lar aquesta situació desavantajosa, aportar mesures perquè no hi hagi violència i, si aquesta existeix, pal·liar-ne les conseqüències.

Per exemple, llegint «Exigimos que las instituciones asuman su responsabilidad en la lucha contra la Violencia de Género», veiem que en aquest context la VDG:VGen és una amenaça a la qual cal enfrontar-se, oposar-se i actuar-hi en contra —topos de dany/amenaça—; metafòricament, es tracta d'un enemic que no es pot combatre amb armes, sinó amb responsabilitat —topos de responsabilitat—, i com que el responsable no és un individu, sinó les institucions públiques, creades sota d'un marc institucional, la lluita ha de ser legal —topos de llei/dret. N'és un altre exemple «La descarada y reiterada desidia, cuando no abierta hostilidad del poder judicial, con casos tan sangrantes como el titular del juzgado de Violencia sobre la Mujer número 7 de Madrid...», en què, si la variant VDG:VctM és part del nom del jutjat —topos de llei/dret—, els mots *descarada* i *reiterada* ens parlen de l'abús de la posició del poder judicial, i «abierto hostilidad» o «casos tan sangrantes» fan una clara referència a la posició d'enemic del poder judicial, en general, i del titular del jutjat, en particular.

7.3 Anàlisi del manifest de la Junta d'Andalsia

La funció del manifest del PSOE és doble. D'una banda, es denuncia la violència contra les dones com un tret social, cultural, encara present a la societat i que s'ha d'eliminar; de l'altra, l'autor pretén promocionar les actuacions polítiques de la Junta d'Andalusia, situant-la com un element central de la lluita contra la VDG.

A la fi del text apareix «Una labor de acompañamiento y atención imprescindible en este camino hacia una vida libre de violencia de género que cada día emprenden más mujeres», que interpretem sota els topoi de realitat, com fan «miles de mujeres», i humanitarisme,

que obliga la Junta a acompanyar i atendre les víctimes de manera «imprescindible».

Com a exemple de VDG:VMch, trobem «Agradece la respuesta del conjunto de la ciudadanía andaluza que diariamente muestra su condena y rechazo ante la violencia machista y ante los comportamientos y manifestaciones que la justifican», en què l'autor parla de la responsabilitat tant de la ciutadania per la «condena y rechazo» de la violència masculista, i del topos de cultura de la mateixa violència, quan assenyala els «comportamientos y manifestaciones que la justifican». Respecte a VDG:VctM, destaquem l'exemple «Hacer un llamamiento al conjunto de la sociedad para que de manera individual y colectiva, se comprometa, pase a la acción y se implique de manera activa en la denuncia y repulsa ante las manifestaciones de violencia contra las mujeres». Aquí, VDG:VctM es manifesta com un fet cultural —topos de cultura—, és a dir, es fa pública i exposa la violència que es produeix contra les dones per raó de gènere, i es fa una crida cap a la responsabilitat tant d'individus com de col·lectius —topos de responsabilitat— en contra d'aquest fet denunciabile i repulsiu —topos de dany/amenaça— contra el qual s'ha de lluitar.

7.4 Anàlisi del manifest de l'Asamblea de la Comunitat de Madrid

El text de l'Asamblea de la Comunitat de Madrid, controlada l'any 2018 pel PP, presenta la VDG com un acte purament individual. Responsabilitza els maltractadors, i la institució ha de limitar-se a dos rols: un de punitiu cap als agressors i un altre d'assistencial o d'acompanyament cap a les víctimes i altres afectats. A més, l'autor del text demana compromís per part de tots, especialment d'altres administracions i dels mitjans de comunicació, per a evitar la transmissió de models de relació masculistes.

A partir de l'exemple «[...] nuestro compromiso es firme e inflexible en la lucha contra los maltratadores, únicos responsables de la violencia de género», veiem que es declina qualsevol responsabilitat de la VDG:VGen, atès que aquesta és provocada pel maltractador, i adopta una posició punitiva, d'enemic compromés en

contra dels maltractadors; una lluita que, com a institució que és, serà legal —per tant, parla d'un *topos* de *lleï/dret*. Si mirem la segona forma, VDG:VMch, trobem un ús innovador quan l'aplica al *topos* de *números*, dels quatre textos analitzats. El d'aquest autor és l'únic que presenta dades concretes —a diferència del manifest d'HO, com veurem més endavant—, i diu: «En 2018 han sido asesinadas 44 mujeres, 4 de ellas en la Comunidad de Madrid, sin olvidar a los menores víctimas de la violencia machista: 3 menores han sido asesinados y 35 se han quedado huérfanos», si bé conté valors descontextualitzats i se centra únicament en morts i orfes. Per tant, la VDG només té implicacions criminals, i no estructurals, a causa del masclisme estructural que cal combatre. La darrera forma, VDG:VctM, s'utilitza amb el *topos* de cultura, per ser part del nom del «Día Internacional para la Eliminación de la Violencia contra la Mujer» i com a anàfora, quan al final del text fa una referència directa a aquest Dia Internacional —en l'últim paràgraf, a la conclusió—, amb l'obertura «Por todo ello, la Asamblea de Madrid, desde la convicción de que el logro de una sociedad libre de violencia contra la mujer es posible...», i se li suma el *topos* de *dany/amença*, perquè aquesta violència és una amenaça que cal eliminar.

7.5 Anàlisi del *Manifiesto de Belvis*

El text d'HO presenta la VDG com una entelèquia en contra dels homes, una invenció per part dels grups feministes que volen criminalitzar l'home pel fet de ser-ho, i considera la LOMPIVG una eina de malversació completament ineficaç per a protegir les «verdaderas maltratadas», és a dir, les familiars dels homes perseguits i empresonats per l'actual Llei del 2004.

Observem-ne uns quants exemples. Comencem per VDG:VMTrt: «La LIVG, tras 13 largos años de vigencia y miles de millones de euros invertidos en sus medidas, no ha reducido en absoluto la cifra de maltrato y muerte de mujeres a manos de sus parejas». Ens diu que és la llei el veritable *desavantatge* perquè és inútil en la seua missió d'evitar el «maltrato y muerte de mujeres a manos de sus parejas» —*topoi* d'*inutilitat/desavantatge* i *dany/amença*, respectivament—, una situació que s'allarga en el temps —*topos* d'*història*— i que ha provocat, a més, un gran perjudici financer amb un valor inversemblant, sense cap referència que aclarisca per què són «miles de millones de euros invertidos» o en què s'han malversat —*topoi* de *finances* i *números*. Un altre exemple interessant d'aquesta variant és «A los cientos de miles de mujeres a los que esta ley ha sido incapaz de proteger e incluso ha perjudicado su situación de verdadero maltrato», en què a més dels *topoi* de *dany/amença*, *inutilitat/desavantatge* i *números*, trobem el *topos* de *definició / interpretació nominal* quan l'autor empra l'adjectiu «verdadero» davant de «maltrato», oposant aquestes dones al fals maltractament que

defén la LOMPIVG. Veiem la seua actitud respecte a la llei a «Las leyes de discriminación positiva, como la Ley Integral contra la Violencia de Género (LIVG), vulneran derechos fundamentales de una parte de la población, en este caso la mitad de la población, los varones»: la llei actual crea una situació de desigualtat en clau de «discriminación positiva» —*topoi* de *lleï/dret* i de *inutilitat/desavantatge*—, que l'autor s'esforça a explicar i denunciar —*topos* de *definició / interpretació nominal*— perquè la seua naturalesa discriminatòria vulnera «derechos fundamentales». La tercera forma utilitzada, VDG:VInt, és la que proposa com a terme nou. L'exemple «[...] y se derogue [la LIVG] dando paso a una ley de violencia intrafamiliar que proteja a todas las víctimas» ho mostra clarament; parla de derogació de la llei anterior i de la promulgació d'una altra que tinga aquesta variant com a terme jurídic representatiu —es tractaria dels *topoi* de *lleï/dret* perquè parla d'una nova llei, cultura, en promocionar una actitud per sobre d'una altra que és actualment dominant, i de *definició / interpretació nominal*, amb aquesta redefinició del concepte legal. Per acabar, presentem un exemple de VDG:VctM: «[...] se haga seguimiento de la utilización de los incontables fondos públicos utilizados en la eliminación de la violencia contra las mujeres sin conseguir un solo resultado, de lo que se deduce una posible malversación de caudales públicos» ens revela que les principals contrapartides de la LOMPIVG són la malversació —*topos* de *finances*— i l'absència de resultats —*topos* d'*inutilitat/desavantatge*.

8 Conclusions

El resultat de les anàlisis ens ha portat a comprendre que la variació denominativa s'utilitza per a marcar les actituds dels autors dels textos polítics respecte a la VDG. La diferència és clara quan comparem l'ús de la variant VDG:VGen entre els quatre manifestos. Així, si per a IU i el PSOE, la VDG és un fenomen social i cultural, que va més enllà de les agressions físiques, per al PP el responsable principal és el maltractador. Per a HO, no s'hauria de parlar de VDG sinó de VDG:VInt, i la VDG, tal com s'entén en la legislació actual, és una eina de malversació que no protegeix les «verdaderas víctimas».

Els gràfics mostren que la forma més utilitzada coincideix amb el terme jurídic VDG:VGen. En canvi, aquest terme no ha sigut sempre el preferit. La preferència inicial fou cap a MTR:MTTrt, en què no es pot diferenciar el tipus de maltractament; després es va optar per VDG:VDom com a primera alternativa a MTR:MTTrt, fins a la popularització de VDG:VGen, entre 2002 i 2004. Com a optativa, veiem que la forma més marcada VDG:VMch va sorgir l'any 2006, fins a situar-se com a primera opció enfront de VDG:VGen, el 2019. Tot i això, les tendències d'ús són clares: des del

2010, VDG:VGen s'usa més que totes les altres variants estudiades, incloent-hi MTR:MTrt, que, recordem, no parla exclusivament de VDG.

Els mateixos canvis de preferència d'ús poden donar evidència del canvi de percepció social vers la VDG. Podem veure que aquest problema s'ha visibilitzat al llarg dels vint-i-cinc anys observats, i que el concepte ha emergit des de MTR:MTrt. Primer, es va intentar consolidar la forma VDG:VDom, sense la marca de gènere; després, a partir de la LOPMIVG, queda socialment acceptat que és un motiu cultural. Des del 2010, VDG:VGen se situa al voltant del 45 % en relació amb l'ús, mentre que, des del 2015, VDG:VMch ho fa al voltant del 25 % —és a dir, tres de cada quatre vegades que s'utilitza el concepte de VDG a la premsa es fa amb una d'aquestes dues formes.

Respecte a les variants detectades en els manifestos polítics, VDG:VGen és, sense cap dubte i justament, un terme tant jurídic com a invariant denominativa per parlar del concepte associat. El seu ús majoritari per part d'IU —de tretze mencions de VDG, utilitza deu vegades aquesta forma— i del PSOE —amb vuit de quinze ocasions— indica l'èmfasi de la raó de gènere com a arrel de la violència, la qual s'ajusta amb els usos periodístics i jurídics de la invariant. En canvi, aquest fet de gènere queda dissimulat en el text del PP —quatre de deu casos—, i completament pervertit en el d'HO, que quan l'utilitza —dos de nou casos— ho fa només com a nom d'una llei a la qual s'oposen.

La variant VDG:VMch, primera alternativa segons la premsa des del 2014, només s'usa en els textos del PSOE i el PP. Aquest ús, si bé podria ser merament estilístic, també permet al PP atacar els maltractadors com a masclistes, i distanciar-se'n. Entenem que l'autor ens vol dir que el maltractament és una actitud masclista que no comparteix, però tampoc consideren que la diferenciació social de gènere siga la causant de la VDG, sinó que només és una desviació que, com a institució, censuren i castiguen.

Les formes agrupades com VDG:VctM, usades en els quatre manifestos, no són especialment populars entre els periodistes —el seu ús se situa al voltant del 10 %. En els manifestos d'IU, PSOE i PP, el trobem com un element que cal combatre, una amenaça cul-

tural; en canvi, en el manifest d'HO parlar d'aquesta violència és fer-ho de malversació i d'una llei inútil, fins i tot, contraproductiu.

Darrerament, les formes VDG:VInt i MTR:MTrt, usades només per HO, ens indiquen una manera de comprendre la VDG molt distanciada de la resta de la societat. Si VDG:VDom va poder ser adequada per a descriure la VDG, fins a l'aparició de VDG:VGen, VDG:VInt, si s'ha utilitzat a la premsa ha sigut en situacions residuals. L'ús d'aquesta forma, com MTR:MTrt —que amaguen la condició de gènere d'aquesta violència— desafia les actituds i les ideologies de la majoria de la societat, que comprén que el fenomen que coneixem com a VDG té raons de gènere i es troba vinculat amb una ideologia masclista, com demostra l'ús majoritari de les variants VDG:VGen i VDG:VMch.

Aquestes tendències revelen l'emergència del concepte de VDG a partir del d'MTR. La variació denominativa s'ha fet servir per a ajustar-lo a la diversitat d'actituds i ideologies que formen l'espai social i cognitiu des del qual emergeix. Sense aquesta variació, haguera sigut més difícil discutir sobre la motivació de gènere de la VDG; tampoc no ens permetria visibilitzar les actituds i les ideologies dels grups socials i polítics. Un estudi més profund, que combine una anàlisi estadística i de corpus, ens ajudaria a comprendre millor els canvis de preferència terminològica i els conflictes latents entre actituds, ideologies i grups socials.

Respecte al darrer objectiu, el d'ampliar la metodologia per a estudiar la relació entre variació denominativa i conceptual, trobem que l'estudi argumentatiu dels *topoi*, a partir dels manifestos polítics, ens permet entendre les actituds rere les quals es produeix la variació conceptual, i com aquesta es veu reflectida en la variació denominativa. Quant a l'anàlisi diacrònica de les aparicions de les variants denominatives, ens ha permés veure com s'ha format el nou concepte de VDG —de primer anomenat VDG:VDom, a partir de MTR:MTrt—, com ha variat després fins a l'establiment de la invariant *violència de gènere*, i com altres formes —com VDG:VMch— han afegit una nova divisió conceptual. Per tant, també ha aportat llum sobre la formació de la variació conceptual i com han calgut formes denominatives noves per tal de reflectir-la. ✿

9 Bibliografia

- ÁREA DE LA MUJER DE IZQUIERDA UNIDA (2018). Ni una menos [en línia]. <<http://iucuenca.es/2018/11/24/una-menos-manifiesto-del-area-la-mujer-iu-25n/>> [Consulta: 14 maig 2019].
- ASAMBLEA DE MADRID (2018). Declaración institucional con motivo de la celebración, el día 25 de noviembre, del Día Internacional de la eliminación de la violencia contra las mujeres [en línia]. <<https://www.asambleamadrid.es/static/doc/publicaciones/X-DS-806.pdf>> [Consulta: 14 maig 2019].
- BOLETÍN OFICIAL DEL ESTADO (2004). Ley orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de medidas de protección integral contra la violencia de género, 313 (29 desembre 2004), p. 42166-42197 [en línia]. <<https://www.boe.es/boe/dias/2004/12/29/pdfs/A42166-42197.pdf>> [Consulta: 25 setembre 2019].
- CABRÉ, M. Teresa (1999). *La terminología: Representación y comunicación: Elementos para una teoría de base comunicativa y otros artículos*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada.
- CABRÉ, M. Teresa (2008). «El principio de poliedricidad: la articulación de lo discursivo, lo cognitivo y lo lingüístico en terminología (I)». *Ibérica*, núm. 16, p. 9-36.
- CABRÉ, M. Teresa (2009). «La teoría comunicativa de la terminología, una aproximación lingüística a los términos». *Revue Française de Linguistique Appliquée*, 2009/2, vol. XIV, p. 9-15.
- EL DIARIO (2019). «HazteOir lanza un autobús con la cara de Hitler y el mensaje “StopFeminazis” y “las leyes de género discriminan al hombre”». (28 febrer) [en línia]. <https://www.eldiario.es/sociedad/HazteOir-autobus-Hitler-feminazis-genero_o_872812962.html> [Consulta: 26 febrer 2020].
- DIJK, Teun A. van (2009). «Critical discourse studies: a sociocognitive approach». A: WODAK, Ruth; MEYER, Michael (ed.) (2009). *Methods for critical discourse analysis*. London: Sage, p. 62-86. [2a ed. rev.]
- DONOSO VÁZQUEZ, Trinidad; HURTADO, M. José Rubio; VILA BAÑOS, Ruth (2018). «La adolescencia ante la violencia de género 2.0: concepciones, conductas y experiencias». *Educación XXI*, vol. 21, núm. 1, p. 109-134.
- DOW JONES (s. d.). *Factiva* [en línia]. <<https://professional.dowjones.com/factiva/>> [Consulta: 4 abril 2019].
- EL PAÍS (1997). «Mata a su ex esposa prendiéndole fuego por denunciar malos tratos», any XXII, núm. 7525 [en línia]. <https://elpais.com/diario/1997/12/18/espana/882399613_850215.html> [Consulta: 28 febrer 2020].
- ESCRIBANO, M. Isabel (2014). *Encuadres de la violencia de género en la prensa escrita y digital, nacional y regional: ‘La Verdad’, ‘La Opinión’, ‘El Mundo’ y ‘El País’ desde la teoría del framing*. Tesi doctoral. Universidad de Murcia. Facultad de Derecho.
- FERNÁNDEZ-SILVA, Sabela (2011). *Variación terminológica y cognición. Factores cognitivos en la denominación del concepto especializado*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada.
- FERNÁNDEZ-SILVA, Sabela (2016). «The cognitive and rhetorical role of term variation and its contribution to knowledge construction in research articles». *Terminology*, vol. 22, núm. 1, p. 52-79.
- FREIXA, Judit (2002). *La variació terminològica. Anàlisi de la variació denominativa en textos de diferent grau d’especialització de l’àrea de medi ambient*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada.
- FREIXA, Judit (2006). «Causes of denominative variation in terminology». *Terminology*, vol. 12, núm. 1, p. 51-77.
- FREIXA, Judit (2013). «Otra vez sobre las causas de la variación denominativa». *Debate Terminológico*, núm. 9, p. 38-46.
- FREIXA, Judit; FERNÁNDEZ-SILVA, Sabela (2017). «Terminological variation and the unsaturability of concepts». A: DROUIN, Patrick; FRANCOEUR, Aline; HUMBLEY, John; PICTON, Aurélie (ed.) (2017). *Multiple perspectives on terminological variation*. Amsterdam; Filadèlfia: John Benjamins, p. 156-180.
- FUENTES, Catalina (1995). «Polifonía y argumentación: los adverbios de verdad, certeza, seguridad y evidencia en español». *Lexis: Revista de Lingüística y Literatura*, vol. 19, núm. 1, p. 59-83.
- HAZTE OÍR (2018). *Manifiesto de Belvis del Jarama contra la desigualdad* [en línia]. <<https://www.hazteoir.org/alerta/92411-firma-manifiesto-belvis-jarama-desigualdad-luchar-discriminacion-masculina>> [Consulta: 14 maig 2019].
- HORMIGOS-RUIZ, Jaime; GÓMEZ-ESCARDA, María; PERELLÓ-OLIVER, Salvador (2018). «Música y violencia de género en España. Estudio comparado por estilos musicales». *Convergencia: Revista de ciències socials*, núm. 76, p. 75-98.
- JUNTA DE ANDALUCÍA (2018). *Declaración institucional de la Junta de Andalucía con motivo del Día Internacional de la Eliminación de la Violencia contra las Mujeres* [en línia]. <<https://www.juntadeandalucia.es/organismos/consejo-sesion/detalle/158756.html>> [Consulta: 14 maig 2019].
- KOSTINA, Irina (2009). *La variación conceptual de los términos en el discurso especializado*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada.

- MORENO, Damián (2010). «De “violencia doméstica” a “terrorismo machista”: el uso argumentativo de las denominaciones en la prensa». *Discurso & Sociedad*, vol. 4, núm. 4, p. 893-917.
- PERIS, Manuel (2013). «La despolitización de la violencia de género a través de la terminología». *Asparkía*, núm. 24, p. 176-194.
- PERIS, Manuel (2015). «La importancia de la terminología en la conceptualización de la violencia de género». *Oñati Socio-legal Series*, núm. 5, p. 716-744.
- PORTILLO, Jesús (2017). «Topoi y espacios mentales». *Tonos Digital*, núm. 32, p. 1-24.
- ROMERO, Yasmina; TORRADO, Esther (2019). «Reescribiendo la violencia de género en internet: un modelo basado en los fanfictions de la bella y la bestia». *Sociología y Tecnociencia*, vol. 9, núm. 1, p. 69-85.
- WODAK, Ruth (2009). «The semiotics of racism: a critical discourse-historical analysis». A: RENKEMA, Jan (ed.) (2009). *Discourse, of course*. Amsterdam; Filadèlfia: John Benjamins, p. 311-326.
- WODAK, Ruth; MEYER, Michael (ed.) (2009). *Methods for critical discourse analysis*. London: Sage, p. 87-121. [2a ed. rev.]
- WODAK, Ruth; REISIGL, Martin (2009). «The discourse-historical approach (DHA)». A:
- ZAGAR, Igor Z. (2010). «Topoi in critical discourse analysis». *Lodz Papers in Pragmatics*, vol. 6, núm. 1, p. 3-27.
- ZURBANO, Belén (2012). «El concepto “violencia de género” en la prensa diaria nacional española». *Cuestiones de género: de la igualdad y la diferencia*, núm. 7, p. 25-44.